

*lillemä
Marko Peltonen
4.8.1977
Jaan Pöhl*

TURUN n.s. JULININ TONTIN ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET
1983-1984

Alustava tutkimusraportti
2.11.1984

Lasse Laaksonen

TURUN n.s. JULININ TONTIN ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET 1983-1984.

Alustava tutkimusraportti kenttätöön päättyessä 2.11.1984.

1. Tutkimusalue ja suoritusaika

Turussa Eerikin- ja Brahenkadun kulmassa, n.s. Julinin tontilla suoritettiin vuosina 1983-1984 kaupunkiarkeologinen tutkimus. Tutkimuksen aiheutti ajankohtainen rakennushanke, joka käsittää koko tontin alueelle tulevan liikerakennuksen kellaritiloineen.

Työn ensimmäinen vaihe oli ajoitettu vuodelle 1983. Museoviraston ja tontinomistajan kesken sovittiin 6.1.1983 solmitussa sopimuksessa museoviraston hyväksyminen tontin rakennussuunnitelmien mukaisesti kaivaustutkimuksen suorittamisesta 16.2.1983-31.8.1983 välisenä aikana ja sen aiheuttamien jälkitöiden hoitamisesta 30.11.1983 mennessä. Uusi liiketalo oli tarkoitus perustaa n.s. kaivinpaaluille eikä kellarikerrosta aiottu rakentaa lainkaan lukuunottamatta n. 400 m²:n suuruista väestönsuoja- ja laitetilaa tontin itäkulmassa. Tutkimus toteutettiin kaivamalla yhteensä 18 eri kohdassa pääasiassa 2x2 metrin suuruisin tutkimusruuduin kaivinpaalujen sijaintipaikoissa ja pitempänä yhtenäisenä kaivantona P. Hengen talon raunion vieressä. Suurin osa talon 40 perustuspilarista oli tarkoitus sijoittaa kiinteiden muinaisjäännösten osalta aiemmin tuhoutuneisiin kohtiin naapuritonttien rajoilla ja Julinin rakennusten kellareissa sekä vuoden 1964 koekaivauksen tutkimuskaivantoon. Suunnitellun kellaritilan tutkiminen siirrettiin suoritettavaksi rakennustöiden yhteydessä 1984.

Vuoden 1984 alussa rakennuttajan kellaritilantarve kasvoi alkuperäis-suunnitelmasta moninkertaiseksi. Museovirasto hyväksyi muutokset omasta puolestaan istunnoissaan 5.4.1984 ja 2.7.1984. Vastaavasti täydennettiin museoviraston ja tontinomistajan, Kiinteistö Oy Julininkulman välistä tutkimussopimusta uutta kaivaustehtävää silmällä pitäen siten, että tutkittavaksi tuli noin 80 % tontin rakennusosalasta ja että tutkittaviin kohteisiin kuului lisäksi P.Hengen kirkon pohjoisseinä ja osa kirkon eteläpuolista hautausmaata. Kenttätöövaihe suoritettiin 2.5-2.11.1984 välisenä aikana ja jälkityöt päättyvät 28.2.1985.

2. Kustannukset, henkilöstö ja suoritteet

Tutkimustyö suoritettiin muinaismuistolain perusteella pääasiallisesti uudisrakennuksen rakennuttajan kustannuksella. Muina rahoittajina toimivat museovirasto ja Turun maakuntamuseo, jälkimmäinen palkkaamalla yhden tutkimusavaustajan yhteensä 19 työkuukauden ajaksi. Hankkeen kokonaiskustannusarvio oli kenttätyön ja välittömien jälkitöiden osalta yhteensä 1.560.000 markkaa, josta vuonna 1983 kaikkiaan 434.000 markkaa ja vuosina 1984 ja 1985 (jälkityöt) yhteensä 1.126.000 markkaa. Tästä tontinomistajan osuus on noin 1.361.000 markkaa, museoviraston osuus noin 102.700 markkaa.

Tutkimustyön johtajana on toiminut tutkija Lasse Laaksonen museoviraston rakennushistorian osastolta. Kenttätyön suoritusvaiheen työmaapäällikkönä on niin ikään koko tutkimuksen ajan toiminut hum.kand. Ilkka Kaskinen. Tutkimusavaustajina ovat toimineet seuraavat: hum.kand. Leena Venhe (Iivonen) 16.5.-30.6.1983 ja fil.yo Maarit Virkkunen 16.5.-1.6. ja 25.6.-31.12.1984. Turun maakuntamuseon palkkaamina tutkimusavustajina työhön osallistuivat hum.kand. Marita Kykyri 16.2.-30.10.1983, 2.5.-1.6.1984 ja 25.6.1984-28.2.1985 sekä fil.yo Tiina Kujanen 3.6.-22.6.1984.

Kaivaustyön työvoimaksi on tontinomistajan solmimalla sopimuksella kiinnitetty Erkki Saari Oy palveluksessa olevaa henkilökuntaa. Vuoden 1983 kaivauksessa työvoiman määrä oli enintään 10 henkeä, toukokuussa 1984 enintään 12 henkeä ja heinä-lokakuussa enintään 24 henkeä. Osa työvoimasta on ollut Turun yliopiston arkeologian opiskelijoita, jotka ovat toimineet myös piirtäjäharjoittelijoina. Käytössä on niin ikään ollut maan siirtoon käytettyjä työkoneita, pieni kapealla kauhalla varustettu Bod cat -kaivuri, kolme hihnakuljetinta ja kaksi koneellista tutkimusseulaa.

Kaivauksin tutkittu tontin ala, entiset kellaritilat mukaan laskien, oli 2350 m² ja poistettu maamäärä noin 4000 m³. Yhteenlaskettu henkilötöymäärä oli vuosina 1983-1984 yhteensä n. 200 henkilötöyökautta, josta n. 150 vuonna 1984.

Tutkimustyön aikana on tontinomistajan, Kiinteistö Oy Julininkulman edustajien ja kaivaustyön johtajan, tutkija Lasse Laaksosen kesken pidetty keskimäärin kahden viikon välein työmaakokous, josta on pidetty pöytäkirjaa

3. Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät

a. arkeologinen tutkimus

Julinin tontin vuonna 1984 suoritetun kaivauksen tutkimuksellisenä tavoitteena oli arkeologisin menetelmin selvittää alueen käyttö ennen vuoden 1650 asemakaavan uudistusta ja käyttötapojen mahdollinen muuttuminen asuintonttien muodostamisen yhteydessä edellä mainitun ajan- kohdan jälkeen aina 1700-luvun puoliväliin saakka. Jälkimmäinen raja asetettiin sen perusteella, että 1740- ja 1750-luvuilta on kaksi hyvää, kadut, tiet ja tontit käsittävää Turun karttaa, joista toiseen (venäläinen vuodelta 1742) on merkitty myös rakennukset. Tästä johtuen ylimmät maakerrokset poistettiin koneellisesti Turun palon (1827) kerros mukaan lukien. Työssä pyrittiin muutoinkin käyttämään perinteisen lapiolla ja lastalla kaivamisen ohella apuna koneita: pienellä kauhalla tai puskulevyllä varustettua pienoiskaivuria, maansiirtimiä ja varta vasten kehitettyjä koneellisia seuloja. Poikkeuksellisen runsassateinen kesä vaati tässä suhteessa kuitenkin raskaan veronsa. Tutkimusalue oli usein veden ja liejun peitossa ojitysyri- tyksistä huolimatta ja tällöin parhaiksi työvälineiksi osoittautui- vat vesipumppu, ämpäri ja lapio.

Vuoden 1983 kaivaus suoritettiin maanpinnan tämänpäivänkerroksista lähtien perinteisin menetelmin. Sen tuloksella on merkittävyyttä ennen muuta metodisesti, koska tutkittujen, 4 m²:n suuruisten ruutu- jen tuloksia voidaan verrata jälkeensä kaivettujen, laajempien vierialueitten tuloksiin ja sen perusteella voidaan mahdollisesti tehdä päätelmiä hajaruuututyyppisen koekaivauksen ennustevarmuudesta. Lisäksi tietysti sen tulosaineisto täydentää luonnollisella tavalla vuoden 1984 aineistoa.

b. aputieteet

Tutkimukseen kuuluvana on myös kerätty erilaisia näyteaineistoja perinteisiä arkeologisia menetelmiä tukevaa tieteellistä tutkimusta varten. Julinin tontin osalta on arkeologeilla jo aiempaa yhteistyö- kokemusta, ihmiseen kohdistuvan antropologisen ja luustoa aineisto- naan käyttävän tutkimuksen kanssa. Turun yliopiston hammaslääketie- teen laitoksella työskentelevä HLT Juha Varrela on tutkinut ja jul- kaisuut vuoden 1964 kaivausten aineiston, johon nyt on voitu liit- tää vuoden 1984 kaivausten vainajan luustot. Samaa aineistoa aiotaan

käyttää materiaalina myös kohdakkoin käynnistyvässä ihmisen raskasmetallipitoisuutta kartoittavassa tutkimuksessa, jossa yhdyshenkilönä on LKT Heikki Vuorinen Helsingin yliopiston kansanterveystieteen laitoksella.

Tontin kasvillisuuden ja käytettyjen kasvinosien selvittämiseksi on systemaattisesti otettu n.s. makrofosiilinäytteistö. Koko tutkimusalue, käytännössä koko tonttikin, on dokumentoinnin mahdollistamiseksi jaettu 2x2 metrin suuruisiin tutkimusruutuihin. Jokaisen ruudun kaikista 10-20 cm:n paksuisista, teknisistä kaivauskerroksista on otettu 5 litran suuruinen maanäyte, josta kyllästyneessä suolaliuoksessa on kelluttamalla erotettu orgaaninen aines, lähinnä siemenet ja muut kasvinosat. Aineiston tutkimus suoritetaan Turun yliopiston kasvitieteen laitoksella FT Terttu Lempiäisen johdolla, ja tavoitteena on samalla saada aikaan kaupunkimiljöön 1500-1700-lukuja koskeva suomalainen perusaineisto vertailevan tutkimuksen tarpeita varten.

Alueen löydöstön kattava näytteistö on otettu myös kaikesta tontilta löytyneestä puuaineistosta: hirsistä, paalutuksista, laudoista ja lankuista sekä luonnollisesti puuesineistä kokonaisuudessaan. Tarkoituksena on käyttää materiaalia mm. dendrokronologiseen eli puun kasvusyiden avulla tapahtuvaan ikäystutkimukseen, jonka aloittaminen siirtyy kuitenkin tuonneemmaksi. Samoin on asian laita eläinten luita, lähinnä aterioiden jätteistä jäljellä jäänyttä luuainesta sisältävän löytöaineksen kanssa, joka on systemaattisesti seulottu ja otettu talteen kaivamisen yhteydessä kokonaisuudessaan.

4. Tutkitut rakennusten jäännökset

Vuonna 1964 tehtyjen koekaivausten perusteella tiedettiin, että Julinin tontilla sijaitsee P.Hengen talon raunio ja siihen kuulunut keskiaikainen hautausmaa, 1500-luvun lopulla rakennetun P. Hengen kirkon raunio hautoineen sekä kahden kadun, vanhan Brahenkadun ja Hampunkehrääjäkadun jäännökset.

Tutkimuksen tulokset ovat lopullisten selvitysten vasta alkaessa luonnollisesti vasta vajavaisesti hahmoteltavissa. Tärkeänä antina voidaan pitää Pyhän Hengen talon rakennushistorian täsmenemistä. Aiemmin parituvaksi uskottu kivirakennus osoittautui rakennetuksi kahdessa vaiheessa, joista jälkimmäinen on käytettyjen rakennusmateriaalien ja rakennuksen muodon perusteella ajoitettavissa vasta 1600-luvun jälkipuoliskolle ja selittyyneen siten parhaiten kauppias Henrik Cretaleniuksen teettämäksi laajennukseksi hänen ostamassaan ja kaksikerroksiseksi asuinrakennukseksi muuttamassaan talossa. Tämä varsin heikosti perustettu osa tullaan uurisrakennustöitten yhteydessä purkamalla erottamaan säilytettävän, keskiaikaisen ja 1500-luvun hospitaalirakennuksen yhteydestä. Myös Pyhän Hengen kirkon sijainnista ja seinien rakenteista saatiin tutkimuksissa täsmäntäviä tietoja.

Kuluvan vuoden tutkimuksen merkittävin tulos oli tontin itä- ja pohjoisosassa sijainneiden puutalojen löytyminen. Rakennuksia oli kaikkiaan alun toistakymmentä, joista osa oli vain katkelmallisesti säilynyt. Esiinkaivettujen rakennusten pinta-ala oli yhteensä n. 200 m². Parhaiten säilyneet puurakennukset olivat kahtena päällekkäisenä kerroksena. Ylimmät talot oli rahalöytöjen perusteella rakennettu 1600-luvun lopulla ja ne olivat olleet käytössä vielä 1700-luvun alkupuolen aikana. Alempi rakennuskerrostuma oli syntynyt 1500-luvun viimeisinä vuosikymmeninä ja rakennuksia oli käytetty 1600-luvun alkupuolen ajan.

Kaikki rakennukset olivat pieniä puurakennuksia, joissa oli ollut 2 tai 3 huonetta. Seinistä oli säilynyt alin hirsikerta, lattioista kannattajat sekä paikoitellen lattialankutusta. Rakennukset oli perustettu multapenkille. Kussakin rakennuksessa oli kivistä muurattu ison uunin pohja, jonka suuruus oli n. 2-2,5 x 2-2,5 m. Rakennusten välinen piha oli osittain kivetty mukulakivellä. Lisäksi löydettiin kaksi hirsisalvoskaivoa (v. 1983, lisäksi yksi talteenotettu kaivo). Toinen vuoden 1984 kaivoista otettiin talteen, mahdollista näyttelykäyttöä varten, samoin rakennusryhmän jäännös, jossa oli ollut m.m. asuinrakennus ja paja. Hirsirakenteet konservoidaan TMM:n tiloissa jonne ne myös jäävät säilytettäväksi.

5. Tutkitut haudat

Tontin lounaisosasta, läheltä nykyistä Brahenkatua tutkittiin noin 80 m² suuruinen alue hautausmaata, Pyhän Hengen kirkon eteläseinustalta. Tutkimuksessa löydettiin ylemmästä kerroksesta kahteen riviin haudattuina 12 vainajaa. Hautaaminen oli tapahtunut ilman arkkua. Tämän alapuolella sijainneesta kerroksesta löydettiin 4 vainajan jäännökset. Kolme sijaitsi samassa rivissä kuin ylemmän kerroksen haudat ja yksi hauta rivien vieressä.

Haudoissa ei ollut jälkiä arkuista eikä puualustoista.

Edellä kerrotun alueen pohjoispuolelta, kirkon seinien sisäpuolelta, löydettiin lisäksi yhteensä 11 vainajan haudat, jotka sijaitsivat kahtena kerroksena. Kaikki haudat olivat esineettömiä ja arkuttomia.

6. Esinelöydöt

Kaivauksen löydöstö on varsin monipuolinen. Se muodostuu pääasiallisesti kotitalouksesineistä. Rahoja on yhteensä 95 kpl. Ne ovat enimmäkseen 1600-luvulta, muutama on 1700-luvulta ja kymmenkunta 1500-luvun lopusta. Yksi rahoista on venäläinen, muut ruotsalaisia. Pronssisia olut- tai viinitynnyrin hanoja löytyi yhteensä neljä, eri puolilta kaivausaluetta. Muita metalliesinelöytöjä ovat lukuisat veitset, haarukka, somustin ja neula. Keramiikka on suurimmaksi osaksi punasaviastioiden paloja. Niiden lisäksi on 1500-1600-luvun vaihteeseen ajoittuvaa reiniläistä kivisavikeramiikkaa. Luuesineitä on säilynyt yllättävän paljon, esimerkiksi luistimia, neuloja, kinnasneuloja ja pienen harjan katkelma sekä värttinän kehrä. Nahkaesineitä, lähinnä kengänosia on hyvin runsaasti, mutta tekstiilijään- teitä hyvin vähän.

Puuesineiden joukosta merkittävimmät ovat tynnyrin ja kahden reunois- taan hiiltyneen, mutta muilta osin hyvin säilyneen soikean paljun jäännökset. Lisäksi löytöihin kuuluvat mm. isopesäinen puulusikka ja veitsen näköinen puesine ja lautanen.

Esineiden luettelointi ja alustava konservointi valmistuvat kevät- talvella 1985.

7. Alustavat loppupäätelmät

Julinin tontin vuosien 1983-1984 tutkimukset ovat antaneet uutta mielenkiintoista tietoa Pyhän Hengen talon lähialueen käytöstä asumiseen 1500-luvun lopulta lähtien eli ajalta, jolloin Pyhän Hengen kirkko oli rakenteilla sekä alueella vielä toimi hospitaali. Paikalla oli tuolloin useita pieniä, 2- tai 3-huoneisia asuinrakennuksia, jotka oli rakennettu hyvin tiiviiseen ryhmään kivisen P. Hengen talon pohjois- ja itäpuolelle. Näiden rakennusten olemassa-oloon viittaavat myös Turun vuosina 1639 ja 1650 laadituissa asema-kaavan uudistussuunnitelmissa kirkkorakennuksen läheisyyteen sijoitetut vanhat, haaroittuvat tiet. Rakennuskanta uusiutui 1600-luvun lopulla, jolloin alue muutoinkin jaettiin asuintonteiksi. Esine-löydöistön perusteella asukkaat elivät taloudellisesti vaatimattomissa oloissa.

Turussa 2.11.1984

Lasse Laaksonen

tutkija

Turun n.s. Julinin tontin kaivaukset 1983-1984
Kustannusarvion perusteet

VUOSI 1983 (menot)

Menoerä	Museovirasto	TMM	Tontin omist.	Yht.
A. Tutkijat				
1. Tutkimustyön johtaja (20 % palkasta ajalta 16.2-31.10.1983 sos.kuluineen Matka- ja päivärahat (50 % k.o. ajan Turun matkojen kustann.)	<u>10.810</u>			
	<u>7.453</u>			
2. Piirtäjien + valokuv.palkka- ja matkakust.	<u>3.100</u>			
	<u>1.800</u>			
3. Tutkijan palkk. sos.kuluineen			<u>50.000</u>	
4. Tutkimusavustaja sos.kuluineen		<u>37.835</u>		
5. Tutkimusavustaja sos.kuluineen	<u>4.000</u>			<u>114.998</u>
B. Kaivaus				
6. Kaivauskulut ja työhuonekust.			<u>300.000</u> <u>10.000</u>	<u>310.000</u>
C. Muut kulut				
7. Valokuvat, kopiot, työvälineet, luettelointitarvikk. ym.	<u>8.646</u>			
8. Konservointi	-	-		
				<u>8.646</u>
Yhteensä	35.809	37.835	360.000	433.644